

HRVATSKA U NOVOM VIJEKU

(od početka 16. do početka 18.stoljeća)

❖ SABOR U CETINGRADU; HRVATSKA MEĐU ZEMLJAMA HABSBURŠKE KRUNE

- u rujnu 1526. hrvatski vojskovođa **Krsto Frankopan** sazvaio je sabor u Koprivnici na kojem su ga staleži proglasili „upravitelja i vrhovnog branitelja“ kraljevstva
- K. Frankopan predlaže da se Hrvatska i Slavonija priklone Karlu V. i Ferdinandu Habsburškom jer su pomagali u ratu s Osmanlijama
- 11. studenog 1526. većina ugarskih staleža izabire **Ivana Zapolju**, a 16. prosinca manji broj plemića – **Ferdinanda Habsburgovca**
- Hrvatska pod pritiskom zbog rata s Osmanlijama traži vladara dovoljno snažnog da ju zaštiti - **Cetingrad 1. siječnja 1527.** - hrvatsko plemstvo izabire Ferdinanda Habsburškog za vladara
- Ferdinand se obavezuje prema Hrvatskoj (1000 konjanika i 200 pješaka) te Hrvatska ulazi u **personalnu uniju** kojom vladaju Habsburgovci
- Krsto Frankopan podržavao je odluku da Ivan Zapolja postane kraljem - slavonsko plemstvo 6. siječnja 1527. na saboru u Dubravi, izabire Ivana Zapolju za kralja, a on imenuje Frankopana banom
- od srpnja 1527. počinje građanski rat - oružani sukobi između pristaša Ivana Zapolje (K. Frankopan) i vojske koja je bila uz Habsburgovce
- Varaždin, 26. rujna 1527. - poraz Zapoljinih pristaša, idući dan umire K. Frankopan (ranjen)
- Križevci, 6. listopada 1527. - Slavonija priznaje Ferdinanda za kralja
- taj **građanski rat** iskoristili Osmanlije - prodiru na hrvatski prostor
- Cetingrad, 28. travnja 1527. - Hrvatska traži obećanu pomoć od Ferdinanda
- pomoć ne stiže - 1528. pada **Jajce** (Husrev-beg) i ostale utvrde Jajačke banovine - Osmanlijama otvoren put prema Hrvatskoj i Slavoniji

NEMAR HABSBURGOVACA U OBRANI ZEMLJE

- 1527. - Osmanlije zauzimaju Obrovac i Udbinu
- traje građanski rat u Slavoniji
- ljeto 1532. - **Sulejman II.** krenuo u osvajanje Beča - suprostavlja mu se **Nikola Jurišić** i Sulejman odustaje
- Ferdinand i Zapolja opet pregovaraju
- 1537. - tijekom pregovora Osmanlije zauzimaju velik dio Slavonije s Požegom, Klis, gotovo cijeli južnu Hrvatsku
- zbog straha da će sad još više plemstvo podržavati Zapolju, Ferdinand šalje u Slavoniju **Ivana Katzianera** - on doživljava poraz kod Gorjana
- **Križevci**, 1538. – saborsko zasjedanje, Ferdinand se tajno nagodio s Zapoljom koji se za kraljevski naslov i vladanje u dijelu Ugarske mora se odreći Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

- 1540. umire Zapolja - vlast prelazi na sina Ivana Žigmunda
- 1541. – Osmanlije osvojile Budim
- Erdelj - zasebni politički teritorij - priznaje do 1690. vlast Osmanskog Carstva
- 1543. - Sulejman II. opet napada ugarski i hrvatski prostor
- 1547. - Ferdinand i Sulejman sklapaju mir na 5 godina
- nakon mira Hrvatska gubi Viroviticu i Čazmu
- opustošeni Hrvatsko zagorje, Međimurje i zapadna Podravina
- Ferdinand pokušava stvoriti **centraliziranu državu** - sabor i hrvatski velikaši se odupiru - Ferdinand u Beču stvara središnje urede

❖ HRVATSKA U DOBA NAJVEĆE OSMANSKE OPASNOSTI

- 1556. – Osmanlije zauzeli Kostajnicu
- 1565.-1568.- Osmanlije povelili novi rat - Zaustavljeni kod Križevaca i Ivanića
- 1566. – Sulejman II. i Mehmed-paša Sokolović krenuli na Beč - zaustavlja ih Nikola Šubić Zrinski kod Sigeta (Nikola poginuo, Sulejman umire)
- opada intezitet osmanskih osvajanja hrvatskih prostora
- 1570. - 1573. ciparski rat - Osmanlije napadaju obale Dalmacije pod mletačkom vlašću
- 1575. – 1576. - Osmanlije zauzeli Cazin, Bužim, Kladušu, Gvozdansko, Zrin
- prva crta obrane Hrvatskog kraljevstva pomaknuta s Une na Kupu
- 1592. – pada Bihać
- iseljava se hrvatsko civilno stanovništvo prema sjeveru i zapadu
- Hrvatsko kraljevstvo (u to vrijeme) - „OSTACI OSTATAKA“
- lipanj, 1593. – Hasan-paša Predojević i Osmanlije napadaju Sisak - u pomoć su došle hrvatske snage s banom Tomom Erdodyem, vojne postojbe Varaždinskog i Karlovačkog generalata i postrojbe iz Kranjske i Koruške.
- 22. lipnja 1593. dvostruko brojnija vojska Osmanlija gubi - zbog toga dolazi do rata između kršćanskih snaga i Osmanlija do potpisivanja mira 1606.
- mir na Žitvi 1606. - kralj Rudolf i Ahmet I. - zadržani prostori osvojeni tijekom rata, prvi donekle ravnopravni mir - Toma Erdody nagrađen
- sredina 16 st., od Drave do mora, stvoren sustav pograničkih straža i utvrda s posadama koje je financirao kralj - Vojna krajina:
 - Između Drave i Save - **Slavonska krajina** (Varaždinski generalat) - tri natkapetanije (Koprivnička, Križevačka, Ivanička)
 - od Jadranskog mora do Kupe - **Hrvatska krajina** (Karlovački generalat) - **uskoci**
 - između Slavonske i Hrvatske krajine - **Banska krajina**
- 1577. – Hrvatska i Slavonska krajina pripale **nadvojvodi Karlu**
- **1578., Bruck na Muri** - sabor odredio stalno financiranje utvrda Vojne krajine
- **Dvorsko ratno vijeće** (Graz) - vrhovno vojno zapovjedništvo Vojne krajine
- 1579. - glavna utvrda Hrvatske krajine - sagrađen **Karlovac**
- prostori koje su opustošili Osmanlije – naseljavaju se Vlasi

- 16. st Vlasi se naselili na teritorij Varaždinskog generalata - 1630. **Vlaški statuti** (Statuta Valachorum)
Vlasi dobili pravo na slobodno upravljanje zemljom u zamjenu za vojnu službu i pravo na samoupravu (hrvatsko plemstvo se tome suprostavlja jer smatraju da krajina treba biti pod vlašću bana i sabora)
- 19. st. Vlasi se sele na teritorij Hrvatske krajine
- Vojna krajina izvan banove vlasti - hrvatski staleži i sabor se odupiru centralizmu Bečkog dvora - premda u lošem stanju Hrvatska očuvla Sabor, te izvršnu ulogu bana i županijskih aparata

❖ **ZRINSKO-FRANKOPANSKI OTPOR BEČKOM CENTRALIZMU I APSOLUTIZMU**

- Zrinski i Frankopani - „skrbnici i zaštitnici“ Hrvatske - zbog dugogodišnjih zasluga
- **Zrinski** - posjedi okupljeni u pet osnovnih skupina: Međimurje, Vinodol sa sjevernim Hrvatskim primorjem, okolica Ozlja, oko Zagreba i oko Vrbovca
- **Frankopani** - oko rijeke Kupe u okolici Ogulina, Vrbovca, Severina, Oštarija i Novigrada, te Bosiljeva i Črnomelja
- 1663. - kralj Leopold I. ulazi u rat s Osmanlijama
- **Nikola Zrinski** zajedno s nekim mađarskim političarima utjecao je da se rat proširi i na hrvatske i ugarske prostore
- stvoren protuosmanski savez - središte mu je bio Rajnski savez - podržavali su ga Francuska i papa Aleksandar VII. - Kralj odbacio plan i onemogućio Nikoli Zrinskom da postane vrhovni zapovjednik protiv Osmanlija
- **Raimond Montecuccoli** - vrhovni zapovjednik u Ugarskoj, braća **Nikola i Petar Zrinski** su zapovjednici u jugozapadnom dijelu Ugarske i Hrvatskoj
- 1661.- Nikola Zrinski gradi utvrdu **Novi Zrin**
- 22. lipnja 1663. počinje rat - Osmanlije pod vodstvom velikog vezira Ahmeda Köprölija - kršćanske se snage u početku povlače – jedino se braća Zrinski suprostavljaju
- 1664. snage Nikole Zrinskog su osvojile sve osmanske utvrde do Osijeka gdje su spalili veliki most - Nikola Zrinski nagrađen od španjolskog kralja i franc. Luja XIV.
- Osmanlije su napale i uništile Novi Zrin
- sve to gleda Montecuccoli te u bitki kod **Sv. Gotharda** odnosno **Mogersdofra** pobjeđuje Osmanlije
- Habsburgovci sklapaju vrlo nepovoljan mir – **Vašvarski mir** 1664. (Sramotni mir)
- Leopold I. usmjerava vanjsku politiku isključivo prema interesima Habsburgovaca
- Vašvarskim mirom odlučeno da se Novi Zrin ne smije obnoviti
- nezadovoljni hrvatski i ugarski velikaši organiziraju otpor protiv centralizma i apsolutizma - Nikola Zrinski, ugarski palatin Franjo Wesseleny, ostrogonski nadbiskup Juraj Lippay - traže pomoć po Europi

- Katarina Zrinski predlaže da Luj XIV. preuzme skrbništvo nas Hrvatskom i Ugarskom, a kad to nije prihvatio obraćaju se Veneciji i Poljskoj (bez uspjeha)
- 1664. u lovu na veprove iznenadno umire Nikola Zrinski - jedini s jasnom vizijom
- OTPOR - vodstvo preuzimaju **Petar Zrinski, Franjo Wesseleny, Franjo Nadasdy, Franjo Rakoczy, Erazmo Tattenbach**
- **Luj XIV.** koristio urotnike samo kako bi dobio više u pregovorima za španjolsku baštinu s Leopodom
- bečki dvor saznaje za zavjeru
- otporu se pridružuje **Fran Krsto Frankopan**, Petrov šurjak
- Petar očajnički traži pomoć od Osmanlija , jer je međunarodna pomoć od Francuske, Poljske i Venecije propala
- Pomažu ga malobrojni hrvatski plemići poput Ivana Draškovića
- na prostoru Banske krajine uspjehe postiže **Franjo Bukovački**, ali ga 1670. poražava Karlovački general **Ivan Josip Herberstein** – SLOM UROTE
- pomoću biskupa **Martina Borkovića** bečki je dvor domamio Petra Zrinskog i Frana Krsta Frankopana u Beč gdje su uhićeni te **nezakonito pogubljeni 30. travnja 1671. u Bečkom Novom Mjestu**
- Nikola Erdödy i Martin Borković su postavljeni na Petrovo mjesto
- **Katarina Zrinski** i njena djeca bježe u Graz gdje su naknadno odvojeni
- 16. studenog 1673. umire Katarina Zrinski
- 1703. umire Ivan Antun Zrinski - prekinuta loza Zrinskih
- Zrinski i Frankopani imali su udio u hrvatskoj književnosti
- posljedice otpora: - zapljenjeni posjedi, stjeran je strah drugim hrvatskim plemićima, više od polovice Hrvatskog kraljevstva je zapljenila uprava Dvorske komore

❖ HRVATSKA PODRUČJA I STANOVNIŠTVO TIJEKOM MLETAČKE I OSMANSKE VLASTI; DUBROVNIK- OAZA SLOBODE

- **Podjeljenost današnjeg hrvatskog prostora od početka 16. do početka 18.st:**
 - na jugu slobodna Dubrovačka Republika
 - pod vlašću hrvatskog bana i Sabora - „OSTACI OSTATAKA“
 - veći dio Istre - Mletačka Republika
 - manji dio Istre - Pazinska knežija - Habsburgovci
 - kvarnerski otoci, Dalmacija, Boka kotorska - Mletačka Republika
 - nekadašnji središnji i istočni dio starog Hrvatskog kraljevstva te Baranja - Osmansko Carstvo
- **KRŠĆANSKO STANOVNIŠTVO POD OSMANSKOM VLAŠĆU:**
 - Osmanlije - tolerantniji prema pravoslavicima
 - Osmanlije pomažu protestantski i kalvinistički pokret
 - od katolika su jedino **franjevci** mogli slobodno djelovati
 - kršćani su morali plaćati visoke poreze

- od druge polovice 16 st. kršćani organiziraju različite oblike otpora - **Hajduci** napadali prepadima na cestama i u naseljima - udruživali se u hajdučke družine na čelu s **harambašama** - najčešće djelovali u Slavoniji i Dalmaciji - neprijatelji Osmanskog Carstva – junaštvom se isticali hajduci poput **Stojana Jankovića**

- **DALMACIJA POD MLETAČKOM VLAŠĆU:**
 - Dalmacija nije jedinstveno gospodarsko područje - dalmatinske komune zadržale svoje pravne i gospodarske osobitosti, ali im je autonomija bila ograničena
 - na gospodarstvo su utjecali ratovi s Osmanskim Carstvom, ali i podređivanje trgovine Mlečanima
 - najvažnija središta gospodarstva i naseljenosti - **Zadar i Split**
 - sukobi - pučani i patricijat - Hvarska buna (1510. - 1514.) pod vodstvom **Matije Ivanića**

- **ISTRA TIJEKOM MLETAČKE I AUSTRIJSKE VLASTI:**
 - 16 .st. – Istra podjeljena na mletačku i austrijsku vlast
 - Pazinska knežija – privatni posjed austrijske vladarske kuće
 - Istra podjeljena do 1797. tj. prestanka postojanja Mletačke Republike
 - zaoštavanje odnosa između Mlečana i Habsburgovaca - Istra postala (granica) područje okrutnosti i nasilja
 - 16.st. - druga polovica - počinje sustavna kolonizacija mletačke Istre
 - Pazinska knežija - usko povezana s Kranjskom - njom upravljao kapetan
 - teške posljedice Uskočkog rata

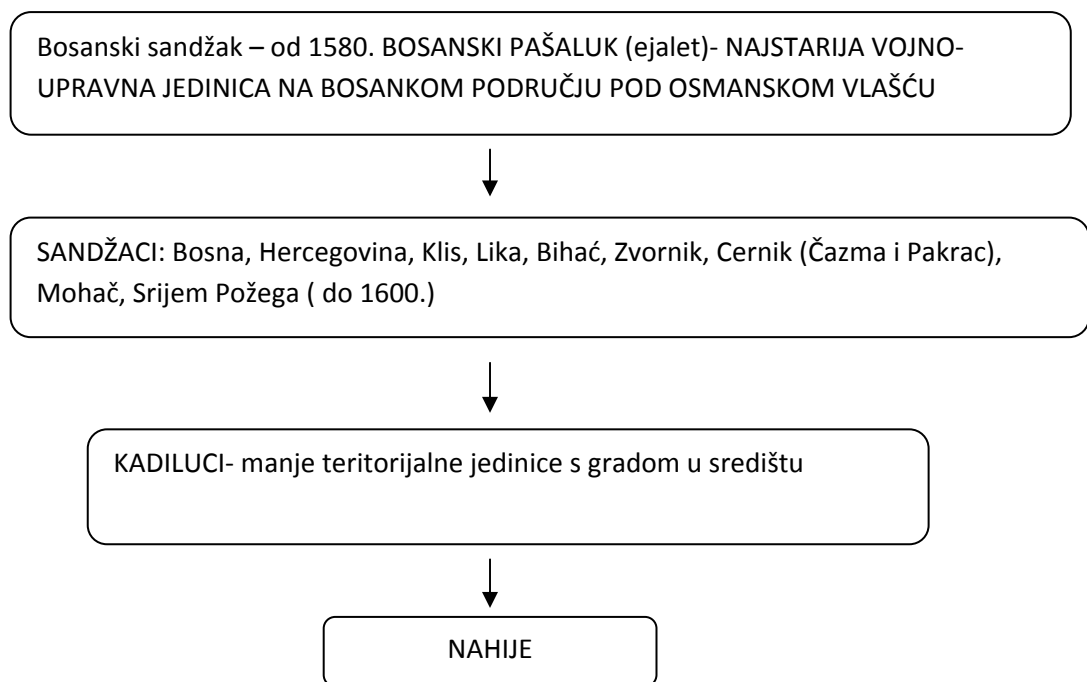
- **USKOCI:**
 - USKOCI - prebjezi koji su pred Osmanlijama od druge polovice 15. st „uskakali“ na hrvatski prostor pod turskom okupacijom
 - središte (do 1537.) Klis, a zatim Senj
 - zajedno s ostalim prebjezima Osmanskog Carstva, venturinima (došljacima iz Mletačke Republike) osnovali su mornaricu
 - ratovali su protiv Osmanlija i Mlečana
 - 17. st. bio je vođen tzv. uskočki rat (1615. – 1617.) između Mletačke Republike i Habsburške Monarhije – mir u Madridu
 - nakon dugotrajnih borbi odlaze iz Senja - naseljavaju se u Žumberku, oko Otočca i Pazina i ispod Učke

- **DUBROVAČKA REPUBLIKA:**
 - jedini dio hrvatskog prostora koji se samostalno razvijao
 - u 15. i 16. st. doživjela je vrhunac gospodarskog rasta - trgovina
 - dobro organizirana trgovačka mreža i naselja
 - u 16. st. Dubrovčani su razvili snažnu trgovačku mornaricu (200 trgovačkih brodova) – među najjačima u Europi

- razvila je diplomatsku službu čiji su dio bili konzulati (štitili interese njenih trgovaca i pomoraca) u važnijim gradovima diljem Sredozemlja
- glavnu opasnost predstavljali su Mlečani, a dobri odnosi su s Osmanskim carstvom i Španjolskom
- Osmanskom Carstvu Dubrovačka je Republika plaćala harač, ali su zato dobili trgovačke povlastice
- od kraja 16. st. počinje se osjećati kriza u Dubrovniku
- 1667. veliki potres, a zatim i požar uništili su grad - Dubrovčani su uz velike napore obnovili svoj grad

❖ BOSNA POD OSMANSKOM VLAŠĆU

- **BOSANSKI PAŠALUK**- podjela:

vrši se proces islamizacije- mnogi stanovnici prelaze na islam kako bi poboljšali svoj društveni i gospodarski položaj – islamizacija se provodi i na maloljetnima - **devširma** ili „danak u krvi“ - oni postaju **janjičari** koji rade vojničke i nevojničke službe

islamizacijom osim vjere stanovništvo prima i nove vrijednosti i običaje

- Katolička crkva u teškom položaju jer je predstavljala aktivnu snagu u protuosmanskim planovima - bosanski su franjevci od Muhameda II. dobili povelju zvanu **ahdnama** - omogućeno im je vršenje kršćanskih obreda - od 16. st. imali su posebnu franjevačku provinciju Bosnu Srebrenu
- Pravoslavna crkva - u boljem položaju nego Katolička - 1557. obnovljena pečka patrijarhija - pečki patrijarh imao je središte u Osmanskom Carstvu i nije ugrožavao Osmanlije

- Osmansko Carstvo u Bosni je postavilo društveno gospodarski poredak - država je bila centralistički uređena, sultan je imao apsolutnu vlast - gospodarski poredak je **timarsko-spahijski sustav** (osmansko-turski tip feudalizma)
- **timarnici ili spahije**- vrsta vojnog plemstva čiji je status bio uvjetovan bespogovornom vjernošću sultanu - imali su zemlju, ali nisu bili vlasnici već ju je sultan mogao slobodno davati i oduzimati - od 16. st. promjene - nasljedni obiteljski prihod ili timar nazivao se **odžakluk - timar**
- seljaci su imali posjed zvan **čitluk** , seljaci su morali osigurati davanja - kriza je dovela do **čitlučenja** tj. nasilnog oduzimanja čitluka seljacima koje su najčešće janjičari pretvarali u svoje vlasništvo
- u 16. st u Bosni se počinju ubrzano razvijati gradovi - Sarajevo, Mostar, Foča, Banja Luka, Livno i drugi
- u 17. st. došlo je do zaustavljanja razvoja gradova

❖ OSLOBOĐENJE HRVATSKIH KRAJEVA OD OSMANSKE VLASTI

- **Vašvarski mir** 1664. – napuštanje Erdelja, Osmanlije mogli zadržati sva osvojena područja, Novi Zrin se nije smio obnoviti, Leopold je dao dar od 200.000 forinti Osmanlijama, mir je bio tajni, a sklopljen je na 20 godina.
- **1683.** - prije isteka mira Osmanlije, pod vodstvom velikog vezira **Kara Mustafapaše**, su odlučili zauzeti Beč - neuspjeli pokušaj - u pomoć Beču došao poljski kralj Jan Sobjeski
- pod utjecajem pape nastao je savez Habsburške Monarhije, Mletačke Republike i Poljske - **Sveta liga** - članice su odmah napale Osmansko carstvo - 1686. oslobođen je Budim - habsburška vojska prodire sve do Skoplja, a prilikom povlačenja zbog prijetnje Luja XIV. da će napasti Austriju sa zapada iz južne Srbije i s Kosova se povlače i Srbi pod vodstvom patrijaha Arsenija III. Crnojevića
- **OSLOBOĐENJE HRVATSKIH KRAJEVA(1683.-1699.):**
 - nakon poraza Osmanlija 1683. kršćani su počeli dizati mnoge ustanke
 - prvi su se pobunili stanovnici sjeverne Dalmacije - oslobođeni prostori oko Knina i Sinja
 - na području Slavonije kršćane je organizirao franjevac **Luka Ibrišimović** - 1689. pobjeda kod Požege - Ibrišimović je sudjelovao u **bitki kod Slankamena** 1691. kojom je oslobođena cijela Slavonija
 - kanonik senjskog kaptola **Marko Mesić** organizirao ustanak u Lici i Krbavi
- ban Nikola Erdödy - zaslužan hrvatski ban od 1680. do smrti 1693. - 1683. na Muri spriječio Osmanlije u pohodu na Beč, osobito zaslužan za oslobađanje Virovitice, 1684. pobjedi kod Slatine -1687/88. oslobodio Kostajnicu, Novi na Uni, Bužim, Brod, Gradišku, Dubicu
- 1697. prodor Eugena Savojskog u Bosnu, sve do Sarajeva , ali se morao povući. Povlači se i oko 10 000 katolika iz Bosne.

- **MIR U SRIJEMSKIM KARLOVCIMA (1699.):**

- nakon rata (1683. – 1699.) oslobađa se veliki dio hrvatskog prostora (Lika, Krbava, dio Korduna, Banovina, Moslavina, Slavonija, Baranja i zapadni Srijem)
 - pitanje pripadnosti tih prostora trebalo je riješiti mirom - 1699. Habsburška Monarhija, Mletačka Republika i Osmansko Carstvo potpisali su **mir u Srijemskim Karlovcima**
 - određena je točna granica između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva
 - velik dio hrvatskog prostora bio je oslobođen od vlasti Osmanlija - no to Hrvatskoj nije donijelo proširenje teritorija - Lika i Krbava ubrzo su postale dio Vojne krajine, a Slavonija je stavljena pod dvorsku upravu
-
- 1714. izbio je rat između Mlečana i Osmanlija - ubrzo se umješala i Habsburška Monarhija - sve je završilo mirom u Požarevcu 1718. godine - taj mir je značio kraj vojne opasnosti od Osmanskog Carstva

- ❖ **KULTURNI RAZVOJ HRVATA U XVI. I XVII. STOLJEĆU**

- **GRADITELJSTVO:**

- zbog obrambenih potreba nastaju mnoge utvrde - Varaždin, Križevci, Koprivnica, krajem 15. st. **Karlovac**
- istočno jadranska obala - **Ijetnikovci** - Lučićev u gradu Hvaru, Hektorovićev Tvrdalj u Starom Gradu na Hvaru
- **Dubrovnik** - palače (npr. Divona) i Ijetnikovaca

- **SLIKARSTVO:**

- **Julije Klović** – Grižane, Istra, 16. st. – slikar minijatura „mali i novi Michelangelo“
- **Martin Kolunić - Rota** - bakrorezac - djelovao na talijanskom prostoru

- **KIPARSTVO:**

- obilježeno teškim položajem dalmatinskih, hrvatskih i slavonskih gradova
- u 16.st. istaknuti kipar Nikola Lazanić
- kiparska radionica obitelji Bokanić iz Trogira

- **GLAZBA:**

- U 16. st. razvijem je glazbeni život u Dubrovniku, dijelovima mletačke Dalmacije i Hrvatskoj pod vlašću bana
- u talijanskim gradovima - skladatelji hrvatskog podrijetla - Franjo Bosanac, Andrija Motoviljanin, Andrija Petrić
- 17.st. - **Vinko Jelić, Ivan Lukačić**
- 17. i 18.st.- pjesmarice – 1644. pavlinska pjesmarica i 1701. „Cithara otochorda“

- **KULTURNI RAZVOJ U DOBA REFORMACIJE I KATOLIČKE OBNOVE:**
 - reformacija - **Matija Vlačić Ilirik**
 - pisci **Stjepan Konzul Istranin i Antun Dalmatin**
 - katolička obnova - isusovac Bartol Kašić (1575. - 1650.) - autor prve gramatike hrvatskog jezika (1604.), preveo Bibliju na hrvatski jezik, napravio hrvatsko-talijanski riječnik
 - prva djela kajkavske književnosti - Ivan Pergošić - „Decretum“
 - Antun Vramec - „Kronika“
 - Juraj Habdelić - „Zrcalo Marijansko“, „Prvi oca našega Adama greh“
 - Ivan Belostenec - „Gazofilacij“ - hrvatsko – latinski riječnik koji sadrži sva tri hrvatska narječja
- **ISUSOVCI I MODERNIZACIJA ŠKOLSTVA: GIMNAZIJE I SVEUČILIŠTA:**
 - prvi poznati sljedbenici Družbe Isusove su: Stjepan Demitrević i Tomo Zdelarić
 - prvo sjedište isusovaca je 1604. u Dubrovniku
 - 1658. osnovali su gimnaziju u Dubrovniku
 - 1627. osnovali su gimnaziju u Rijeci, 1636. u Varaždinu, 1689. u Požegi
 - 1606. na poziv Hrvatskog sabora **isusovci** su došli u Zagreb kako bi suzbili protestante
 - 1607. osnovali su gimnaziju u Zagrebu
 - 1662./1663. u Zagrebu su osnovali isusovački Filozofski institut (prof. Sjepan Glavač - poznati kartograf)
 - **1699.** kralj Leopold I. je isusovačkom kolegiju u Zagrebu dao prava i naslov **akademije**
 - poznatiji hrvatski isusovci: Stjepan Glavač (kartograf), Ferdinand Konščak (misionar i istraživač Amerike), Ivan Ratkaj, Ignacije Szentmartony
- **UMJETNOST BAROKA:**
 - u Italiji s manirizmom dolazi barok
 - barok povezuje arhitekturu, slikarstvo i kiparstvo
 - veličanje, naglašen iluzionizam
 - barok je polako prodirao kod nas zahvaljujući utjecajima iz Italije
 - u kontinentalnoj Hrvatskoj i Slavoniji ima najviše baroknih građevina (Zagreb, Vukovar, Varaždin i dr.)
 - sagrađeni su brojni samostani, crkve, dvorci i palače (Belac, Trški Vrh, Štrigova, Virovitica, Lepoglava, Kamenski, Prelog, Rijeka, Dubrovnik)
- **KNJIŽEVNOST:**
 - hrvatska književnost doživljava procvat u novom vijeku
 - **Marko Marulić** - „otac hrvatske književnosti“
 - **Ivan Gundulić** - Dubrovnik - „Dubravka“, „Suze sina razmetnoga“, „Osman“
 - **Petar Zrinski, Ana Katarina Frankopan Zrinska, Fran Krsto Frankopan**
- **ZNANOST:**
 - napredak hrvatske znanosti
 - **Ivan Lučić** - spadao je u europski vrh povijesne znanosti 17. st. „O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske“
 - Juraj Ratkaj - povjesničar, „Spomen na kraljeve i banove“

- **Pavao Ritter Vitezović** - Senj, „Oživjela Hrvatska“, povijesno djelo
- **Mavro Orbini** - „Kraljevstvo Slavena“ - povijesno djelo
- **Juraj Križanić** - spis „Politika ili razgovor ob vladateljstvu“
- Dubrovčani - **Nikola Nalješković** - 16. st. astronomija
 - **Nikola Gučetić** - formirao u Dubrovniku cijeli kulturni i znanstveni krug , a i sam je pisao znanstvena djela
 - **Martin Getaldić** - poznati matematičar i fizičar

❖ INSTITUCIJE I SIMBOLI HRVATSKE DRŽAVNOSTI

• HRVATSKI NARODNI VLADARI:

- Trpimir se 852. u darovnici naziva *dux*
 - Branimir - *comes* i *princeps*
 - Mutimir - *princeps* i *dux*
- } KNEZ
- Držislav - *dux magnus*, a prema pisanju Tome Arhiđakona Držislav je od Bizantskog Carstva dobio naslov patricija i eparha
 - prema Tomi Arhiđakonu svi hrvatski vladari poslije Držislava nazivani su kraljevima
 - prvi put se hrvatski naziv kralj „*kral*“ spominje na Bašćanskoj ploči i odnosi se na Zvonimira
 - hrvatski vladari temeljili su svoju vlast na vjeri da im je Bog prepustio vlast - vladaju „milošću Božjom“

• HRVATSKI SABOR:

- u razvijenom srednjem vijeku sabore su po kraljevom nalogu sazivali hercezi ili banovi
- u početku su se Hrvatski i Slavonski sabor sastajali odvojeno, a kasnije zbog teritorijalnog smanjenja zajedno
- prvi zajednički sabor je bio 1533. godine u Zagrebu
- **1558.** nastao je **jedinstven Hrvatsko-dalmatinsko-slavonski sabor**
- članovi sabora - staleži i redovi - crkveni velikaši, svjetovni velikaši, državni službenici ...
- sabor je predstavljao jednodomni parlament
- na Hrvatski sabor imali su pravo dolaziti izaslanici koji su pred Saborom iznosili kraljeve prijedloge da bi on o njima raspravljao

• DRŽAVNI GRB, DRŽAVNOPRAVNI DOKUMENTI I ISPRAVE:

- najstariji hrvatski grb - polumjesec i zvijezda
- 1496. Vladislav je odobrio slavonski grb (kuna u bijegu) kraljevini Slavoniji
- početkom 16. st. pouzdano se javlja **grb Hrvatske** (5 izmjeničkih crvenih i srebrnih kocki)
- u 14. st. javlja se grb Dalmacije (3 leopardske glave)
- 14. st. - grb Dubrovnika (8 naizmjeničnih crvenih i srebrnih vodoravnih crta)
- dokumenti koji određuju pravni status hrvatskog kraljevstva - Pacta Conventa, Zlatna bula Andrije II., spisi sabora u Cetingradu...

• ŽUPANIJE I ŽUPANI:

- osnovna teritorijalna jedinica - **župa**

- uz stare hrvatske župe javljaju se veće teritorijalne jedinice vlasti - **županije** - titula vezana uz županiju je **župan**
- postojale su različite vrste župana (župan palatin, župan konjušnik...)
- Konstantin Porfirogenet zabilježio je da je hrvatska zemlja bila podjeljena u 11 županija, te da su uz to pod banom bile još tri županije
- od 15. st. manje se županije održuju u veće: u Križevačku, Varaždinsku, Požešku...
- osvajanjem Osmanlija održale su se samo Zagrebačka, Varaždinska i Križevačka županija
- **BAN I HERCEG:**
 - kako su župani međusobno bili ravnopravni, dužnost organizacije središnje vlasti preuzeo je **ban**
 - do IX. st. postojao je jedan ban, a tada se javljaju tri
 - stvaranjem Hrvatsko-ugarskoga kraljevstva postojala su dva bana
 - banovi su tada postali predstavnici kontinuiteta hrvatske državnosti
 - potkraj 15. st. postoji jedinstveni hrvatsko-dalmatinsko-slavonski ban
 - u vrijeme vladavine Arpadovića i Anžuvina dijelom hrvatskog prostora upravljao je **herceg** (obično kraljev mlađi brat)
 - posljednji herceg - 15. st. Ivaniš Korvin
 - u 15. st. naziv hercega se pojavljuje i u Bosni
- **VOJSKA:**
 - hrvatski su vladari bili vrhovni zapovjednici vojske i mornarice
 - plemenska vojske je u vrijeme Arpadovića bila zamjenjena banderijalnim postrojbama
 - **banderij** (lat. banderium=zastava) - vojna postrojba koja je imala otprilike 400 vojnika
 - kralj je također imao banderij - od 1000 vojnika
 - postojale su i plaćeničke postrojbe
 - na čelu hrvatske vojske u srednjem vijeku bio je ban
 - **mornarica** je svoj vrhunac doživjela u 14. st. za vrijeme kralja Ludovika I. Anžuvina
 - 1480., kad je Krk pao pod mletačku vlast, nestalo je hrvatske mornarice
 - promjene u organizaciji vojske (16. st.):
 - velikaši i plemići moraju novačiti određeni broj konjanika i pješaka te pobrinuti se za njihovu prehranu
 - Sabor se morao brinuti za utvrde
 - kad je prostor došao pod Vojnu krajinu organiziran je zaseban vojni sustav - osim plaćenih vojnika, u utvrdama su postojali seljaci vojnici (dobivali su zemljišni posjed, ali su uz to morali obavljati vojnu službu)

***haramija** - hrvatsko lako oružani pješak